

Melina Mercouri: Glumica, političarka i aktivistica u kulturi (1920.-1994.)

Grčka glumica i političarka Melina Mercouri unosila je jednak žar u sve čime se bavila: od uloga na pozornici i filmskom platnu u mladosti, borbe protiv fašističke hunte koja je 1967. zavlada Grčkom do kampanja za zaštitu i promicanje kulture koje je vodila kao političarka.

Mercouri je bila čuvena kazališna glumica u Grčkoj, a međunarodni uspjeh postigla je ulogom u filmu „Nikad nedjeljom“ za koju je i nagrađena. Za politiku se zainteresirala 1967. nakon državnog udara u Grčkoj i narednih je godina neumorno agitirala diljem svijeta kako bi se „hunta pukovnika“ skinula s vlasti. Nakon ponovnog uspostavljanja demokracije 1974. Mercouri se vratila u domovinu i započela političku karijeru. Postala je grčka ministrica kulture s najduljim stažem, a kao zagovornica grčke i europske kulture zapamćena je po brojnim postignućima, među kojima se ističe pokretanje inicijative Europska prijestolnica kulture.

Činilo se da je Mariji Amaliji „Melini“ Mercouri, rođenoj 18. listopada 1920. u poznatoj atenskoj obitelji, bilo suđeno da se bavi politikom i nastavi tradiciju svoga oca Stamatisa Mercourisa, koji je bio ministar Ujedinjene demokratske ljevice, te djeda Spyrosa Mercourisa, nekadašnjeg gradonačelnika Atene. Na koncu je i bilo tako, iako se u politiku aktivno uključila tek u petom desetljeću života. Imala je iznimno važnu ulogu u borbi protiv „hunte pukovnika“ koja je preuzela vlast u Grčkoj nakon vojnog udara 1967.

Prije toga je Melina Mercouri bila jedna od najslavnijih grčkih glumica. Godinu dana nakon što je diplomirala na akademiji dramskih umjetnosti 1944. igrala je Elektru u Nacionalnom kazalištu u grčkoj izvedbi drame Eugenea O’Neilla *Elektri pristaje crmina*. Posebno se proslavila ulogom Blanche Dubois u postavi drame Tennessee Williamsa *Tramvaj zvan čežnja* 1949. Ubrzo odlazi živjeti u Pariz gdje nastupa kao glumica, a 1955. vraća se u Grčku. U razdoblju kad je nastupala u klasičnim dramama kao što su Shakespeareov *Macbeth* i Anouilhova *Ševa (L’Alouette)* učlanila se u sindikat kazališnih glumaca i to su bili njezini prvi koraci na putu prema političkoj karijeri.

Filmska karijera Meline Mercouri procvjetala je potkraj 1950-ih kad je stekla međunarodnu slavu kao Ilija u filmu *Nikad nedjeljom*, koji je nominiran za Oscara, a ona je na festivalu u Cannesu 1960. osvojila nagradu za najbolju žensku ulogu. Tu je ulogu ponovila u kazališnoj izvedbi 1967. na Broadwayu. Upravo je tijekom njezina gostovanja u New Yorku 21. travnja 1967. skupina desničarskih vojnih časnika, koju su predvodili brigadni general Stylianos Pattakos i pukovnici Georgios Papadopoulos i Nikolaos Makarezos, došla na vlast u Grčkoj nakon državnog udara. Mercouri je ubrzo postala jedan od najistaknutijih vođa iseljeničkog pokreta koji je nastojao svrgnuti vojnu huntu te joj je zbog toga Pattakos oduzeo grčko državljanstvo. Njezina čuvena replika na taj čin glasi: *Rođena sam kao Grkinja i umrijet ću kao Grkinja. Pattakos je rođen kao fašist i umrijet će kao fašist.*

Tijekom sedmogodišnje vladavine hunte Melina je često putovala i provodila kampanju protiv vojne diktature nastojeći informirati javnost o situaciji u Grčkoj. U želji da se pukovnici svrgnu s vlasti zalagala se za njihovu političku izolaciju. Zbog takvog javnog suprotstavljanja na nju je čak pokušao atentat u Genovi, ali Mercouri se nije dala smesti te je nastavila s kampanjom sve do svrgnuća hunte 1974.

Nakon ponovne uspostave demokracije Mercouri se vratila u Grčku, gdje je sudjelovala u osnivanju Panhelenske socijalističke stranke (PASOK) i aktivno se uključila u ženski pokret. Postala je članicom Središnjeg odbora stranke te je 1977. izabrana u Parlament s najvećim brojem glasova u cijeloj zemlji. Nakon te pobjede svu je energiju usmjerila na politiku i kulturu.

Kad je njezina stranka pobijedila na izborima 1981. Mercouri je imenovana ministricom kulture. Na toj je dužnosti ostala osam godina i u to je doba kultura bila u žarištu političkih događanja. Svojim je radom kao ministrica kulture preobrazila zemlju. Primjerice, u blizini antičkih građevina u Ateni zabranjen je promet, a za grčke je građane ulaz u muzeje i na arheološke lokacije postao besplatan kako bi što više saznali o svojoj kulturi. Pokrenula je kampanju za povratak partenonskih mramornih skulptura koje su izložene u Britanskom muzeju i, naravno, podupirala grčko kazalište i kinematografiju.

Jedno od njezinih najvećih postignuća bilo je pokretanje programa Europska prijestolnica kulture, a niz je započela Atena 1985. Program je pokrenut nakon sastanka ministara kulture deset država članica koji je organizirala tijekom prvog grčkog predsjedanja Vijećem 1983. Istaknuvši da se kultura ne spominje u Ugovoru iz Rima, kojim je osnovana Europska ekonomska zajednica (preteča EU-a), Mercouri je pozvala ostale ministre da joj se pridruže u nastojanjima da se svijest o važnosti kulture unaprijedi diljem Europe. To je bio prvi sastanak europskih ministara kulture, a prerastao je u tradiciju koja traje i danas.

Angažman i utjecaj Meline Mercouri u Europi postali su još zamjetniji 1988. tijekom drugog grčkog predsjedanja Vijećem kada se zalagala za dijalog i suradnju sa zemljama istočne Europe u vrijeme velikih previranja. Nakon što su hladni rat i željezna zavjesa postali stvar prošlosti, Mercouri je bila glavni pokretač inicijative Europski mjesec kulture, koja je pokrenuta 1990. s posebnim naglaskom na zemlje srednje i istočne Europe.

Mercouri je 1990-ih nastavila nastupati u kazalištu, ali je i dalje bila zastupnica u parlamentu. Kad se PASOK vratio na vlast 1993. i ona se vratila u Ministarstvo kulture gdje se bavila povezivanjem kulture i obrazovanja na svim razinama.

Melina Mercouri preminula je 6. ožujka 1994. Nadživio ju je suprug, filmski redatelj Jules Dassin, s kojim je redovito surađivala tijekom cijele glumačke karijere.